

Tiskový materiál k dokumentárnímu filmu Útěk do Berlína

JEDEN Z NEJVĚTŠÍCH PŘÍBĚHŮ STUDENÉ VÁLKY,
DOKUMENTÁRNÍ FILM O ODBOJOVÉ SKUPINĚ

BRATŘÍ MAŠÍNŮ

FILM JANA NOVÁKA A MARTINA FROYDY
V KINECH OD 16. LISTOPADU

ÚČINKOVALI JOSEF MAŠÍN, ZDENA MAŠÍNOVÁ, RADEK MAŠÍN, MILAN PAUMER, JAN NOVÁK, PETR BLAŽEK, EDUARD STEHLÍK – REŽIE JAN NOVÁK A MARTIN FROYDA
KAMERA MARTIN FROYDA – ZVUK LUKÁŠ KOSEK, FRANTIŠEK ŠEC – HUDBA ČENDA KAVEČKA – KREATIVNÍ PRODUCENTKA VĚRA KRINCVAJOVÁ
PRODUCENT ARTHUR KRENSKY FILMS – KOPRODUCENT ČESKÁ TELEVIZE

 Česká televize

 CinemArt

 ARTHUR
KRENSKY
FILMS

Premiéra v ČR: 16.11. 2023

Útěk do Berlína

Producenti: Arthur Krensky Films, Cineart TV Prague, Česká televize

ČR, 2023, 98 min

Režie: Martin Froyda, Jan Novák

Scénář: Jan Novák

Kreativní producent ČT: Věra Krincvajová

Kamera: Martin Froyda

Střih: Marek Opatrný

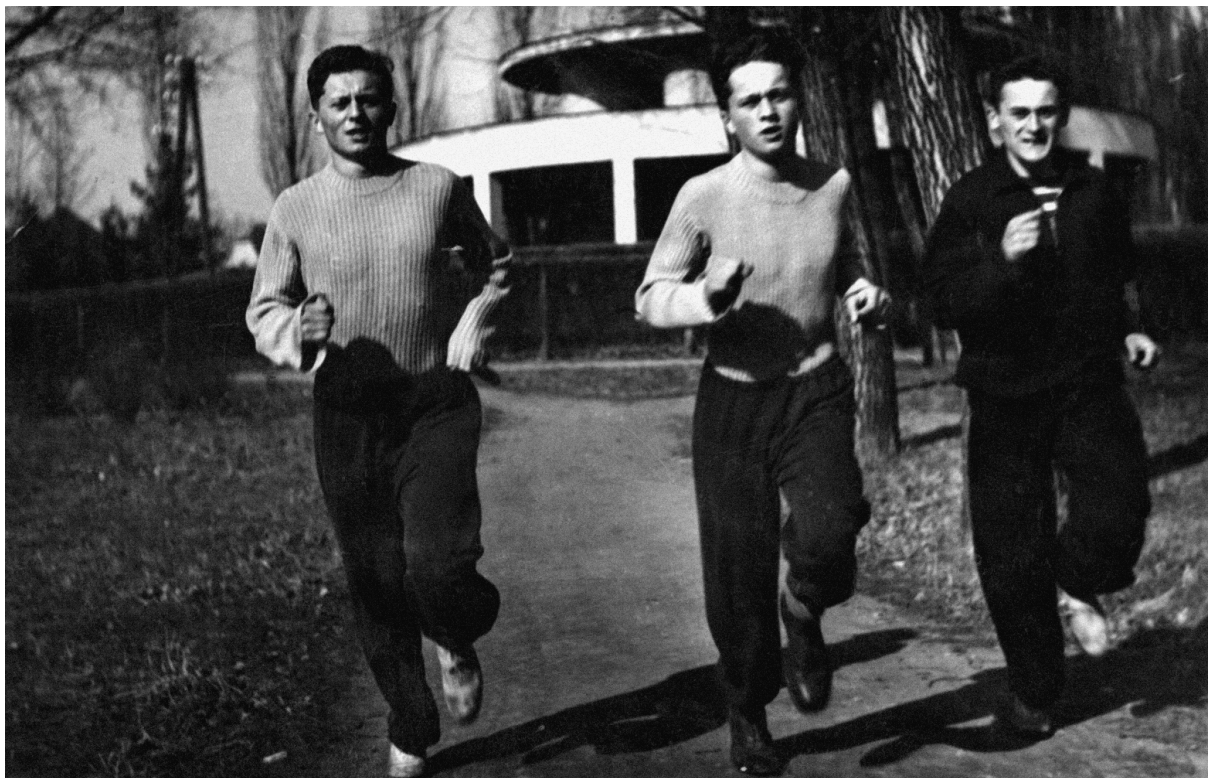
Zvuk: Lukáš Kosek, František Šec

Hudba: Čenda Kavečka

Vystupují: Josef Mašín, Zdena Mašínová, Milan Paumer, Petr Blažek, Eduard Stehlík, Jan Novák

Distributor v ČR: CinemArt

Distribuční premiéra: 16.10. 2023

Tři členové skupiny bratří Mašínů, kteří v roce 1953 úspěšně uprchly do Berlína. Zleva: Ctirad Mašín, Josef Mašín a Milan Paumer.

O filmu:

Útěk do Berlína je dokumentární film o jednom z největších příběhů studené války, kdy se skupina pěti mladých mužů rozhodla se zbraní v ruce opustit tehdejší komunistické Československo, aby se zapojila do bojů v tehdy očekávané válce mezi Západem a Východem. Psal se rok 1953 a my dnes prostřednictvím posledních pamětníků sledujeme 30denní dramatickou cestu do Západního Berlína a následné osudové události, které se staly jejím blízkým doma.

Příběh bratří Mašínů jde zpátky na území dvou států, které už na mapě nenajdete – místy děje jsou Československo a Východní Německo, jeho údobím raná padesátá léta. Svět rozpalují vášně studené války. Barvou dne je rudá, odstíny morálky jsou šedé a v příběhu vystupuje 25,000 statistů pročesávající pošmourné bažiny na jih od Berlína. Jsou jimi celá armáda německých milicionářů a sovětských vojáků. Pátrají po „ozbrojeném gangu teroristických banditů“... V hlavních rolích je pětice mladých mužů, z nichž jen dva se pravidelně holí. Vedou je dva bratři: třidvacetiletý Radek Mašín je studentem Vysokého učení technického, jedenadvacetiletý Josef Mašín je tanečníkem.

Dějové obrysy dokumentárního filmu napsal život sám a příběh sám zůstává velice aktuálním. Odbojová skupina bratří Mašínových cloumá českým i německým veřejným míněním ještě dnes. Mašínové byli tehdy teprve náctiletí mladíci, když začátkem padesátých let vyhlásili svou válku československému stalinismu, a jejich činy od té doby rozdělují českou veřejnost – byli Mašínové moderní hrdinové tím, že se postavili totalitární tyranii, anebo šlo o zbrklé mladíky, kteří svými vražednými počiny nedokázali vůbec nic?

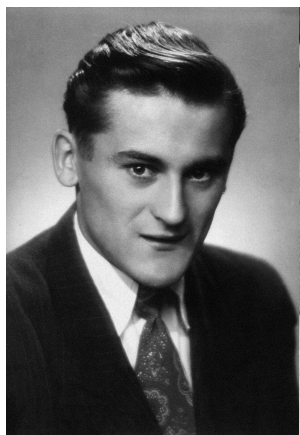
Josef Mašín - poslední žijící člen Skupiny bratří Mašínů nyní žije v Santa Barbaře v Kalifornii

Josef Mašin

Ctirad Mašin

Milan Paumer

Zdena Mašínová

Tvůrci - Jan Novák

scénář/režie

Jan Novák se narodil roku 1953 v Kolíně, ale v letech 1970-2008 žil v Chicagu, kde vystudoval University of Chicago. Debutoval sbírkou povídek **Striptýz Chicago**. Svůj první román **Milionový jeep** napsal anglicky a získal za něj nominaci na Pulitzerovu cenu a cenu Carla Sandburga za chicagskou knihu roku v roce 1985. Následoval román **The Grand Life** a faktografická kniha **Komouši, grázlové, cikáni, fízlové & básníci**, za níž dostal cenu Carla Sandburga v roce 1992. Jeho román **Děda** získal Cenu Josefa Škvoreckého a jeho předchozí „pravdivý román“ **Zatím dobrý** o útěku Skupiny bratří Mašínů byl oceněn Magnesií Literou za knihu roku 2004. Napsal také životopis nejslavnějšího českého autora **Kundera: český život a doba**. V roce 2022 vyšla jeho autobiografická zpráva o tom, jak na přelomu století rozvážel po Chicagu peníze v obrněném vozu, **Těžký prachy**.

V roce 2018 zpracoval téma útěku bratří Mašínů s Jaromírem 99 také jako grafický román **Zatím dobrý**, který vyšel také německy, španělsky a anglicky.

Filmovému řemeslu se Novák vyučil po boku Miloše Formana při práci na jeho filmu **Valmont**. S Formanem také sepsal jeho autobiografii **Co já vím**, přeloženou do 21 jazyků. Později spolupracoval i s režiséry Ivanem Passerem, Maximilianem Schellem, Jurajem Jakubiskem, Davidem Ondříčkem a dalšími. Napsal scénáře k filmům **Báječná léta pod psa** a **Nedodržaný slub**.

Se svým synem Adamem natočil dokumentární filmy **Občan Václav Havel jede na dovolenou**, **Občan Havel přikuluje** a **Pušky, puky, pivo a psi**. Pro cyklus krátkých dokumentárních portrétů **GEN** režíroval dvojportrét Josefa a Zdeny Mašínových.

Jan Novák v Kalifornii během natáčení dokumentu *Útěk do Berlína*

Rozhovor s Janem Novákem

Co Vás poprvé přivedlo k tématu bratří Mašínů?

O neuvěřitelném příběhu bratří Mašínů jsem se dozvěděl od Miloše Formana, když jsem s ním psal jeho životopis. Miloš je znal z poděbradské školy pro válečné sirotky, která byla tak dobrá, že tam chodili i děti ze prvorepublikové honorace, jako bratři Havlové, a zároveň i nastupující komunistická šlechta, jako synovci Fierlingera, kteří o rodiče ve válce nepřišli.

Proč se tématem bratří Mašínů zabýváte tak dlouho?

Protože pro mě představuje dějiny Československa v kostce a zároveň je nasvěcuje tím nejlepším světlem. A můj pravdivý román *Zatím dobrý* je úplně jiný než stejnojmenný grafický román, který jsme o příběhu udělali s Jaromírem 99, což je v podstatě filmový scénář. A obě věci jsou zase zcela odlišné od *Útěku do Berlína*, kde mi připadá nejcennější, že si divák může okouknout realie té stěžejní fáze příběhu bratří Mašínů a taky jejich skutečné protagonisty. A kromě toho se rád vracím na místo činu, takže přemýšlím, co bych s touhle látkou ještě udělal.

Myslíte si, že kontroverzní pohled na Mašíny je oprávněný?

Já v něm nic kontroverzního nevidím. Někdy si připadám jako Cassandra v Tróji, protože se nedaří vysvětlit, že tady vládlo totalitní zlo, které v padesátých letech ohrožovalo polovinu společnosti zcela existenčně. Podívejte se na případ básníka Jana Zahradníčka, nevinného, postiženého, geniálního. Toho komunisti úplně zničili. Komunisti si uzurpovali právo rozhodovat o všem s tím, že jsou chytřejší než tisícileté tradice, a ničili životy justičními vraždami, znárodňováním, kolektivizováním. A to vůbec nejpodlejší bylo, že ani nenechali ty, kdo s nimi nesouhlasili, odejít někam jinam, že je stříleli na hranicích, když se o to pokusili... Takže jestli se proti tomu aktivně postavili dva mladíci, které k tomu vychoval výjimečný otec, a zemřeli přitom nešťastníci, kteří se nechali naverbovat do služeb totalitního režimu se zbraní v ruce, tak si ti lidé bohužel jenom nesli následky svého rozhodnutí.

Máte za cíl dokumentem změnit většinový názor veřejnosti na toto téma?

Bylo by to fajn. Spíše nabídnout lidem ucelený pohled na věc s co největším množstvím klíčových informací. A vím, že se to daří. Setkávám se s lidmi, kteří mi říkají, že změnili svůj pohled na kauzu Mašínových po té, co si přečetli můj pravdivý nebo i grafický román.

Tvůrci - Martin Froyda

režie/kamera

Po maturitě na gymnáziu v Plzni (1985) pracoval jako osvětlovač ve FSB (1985-1986) a pak nastoupil do ČST jako asistent kamery v Redakci publicistiky a dokumentaristiky. Studoval na katedře kamery na FAMU (1991) a podílel se na řadě dokumentárních filmů, nejvíce s P. Orozovičem. Natočili spolu i historický film o newyorském Ellis Island a jeho úloze brány do Ameriky (*Ostrov slz a naděje*, 1994).

Patrně zkušenost s tématy emigrace a života v cizině vůbec ho jako dokumentaristu přivedla i k režii vlastních filmů. Přes portrét Čechoameričana Martina Jana Stránského (*Mezi dvěma domovy*, 2000) připomněl slavnou dynastii zakladatelů *Lidových novin* a českých politiků; v karibské Grenadě představil dominikánského kněze, který se před 40 lety rozhodl dožít právě tam (*Cesta za dalekým rájem*, 2000); během tragického týdne bezprostředně po 11. září 2001 přímo v New Yorku vyzvěděl názory tamních Čechů (*New York City – týden poté*, 2001) a nakonec natočil hodinový historicko-reportážní esej o fenoménu emigrace do USA *Cesta za americkým snem* (2004). Z domácích témat ho mj. zaujala vietnamská komunita u nás (*Vietnamská ohlédnutí*, 2003). Pro cestopisný formát Na Cestě natočil díl *Na cestě po Queenslandu* (2010). Dále pak dokumentární film s napínavým válečným příběhem z konce druhé světové války *Operace Thunderclap* (2012).

Ve své firmě **Arthur Krensky Films** jako producent a kameraman natočil desítky hudebních klipů (Ivan Hlas, V. Mišík, Tři sestry ad.) i reklam a jako producent a výkonný producent realizoval tři celovečerní hrané filmy: *Chained Heat II* (r. Lloyd A. Simandl, 1993) s Brigitte Nielsenovou v hlavní roli, český film Jana Schmidta *Jak si zasloužit princeznu* (1995) a celovečerní hraný film *Maharal – Tajemství talismanu*, který získal mnoho mezinárodních i tuzemských festivalových ocenění od dětských diváků. (Kanada, Německo, Zlínský Festival – ČR, Belgie, Bělorusko).

Producentův úspěch přineslo prosazení a realizace populárního TV cyklu o vaření *Kluci v akci* (od 2005–2023 realizováno více než 700 dílů), který režíruje a podílí se na projektu stejně tak jako na všech jeho ostatních dokumentech i jako kameraman.

V minulém roce měl premiéru úspěšný šestidílný dokumentární cyklus *Polosvět (2022)*, který vyprávěl příběhy z kriminálního podsvětí v devadesátých letech. Na projektu se podílel jednak autorsky společně s Jaroslavem Kmentou a Davidem Sísem, ale rovněž jako kameraman a producent.

Od roku 2015 realizuje jako producent a spoluautor pro ČT řadu detektivních seriálů z prostředí různých krajů *Místo zločinu Plzeň (2015)* – 6 dílů, *Místo zločinu Ostrava (2020)* – 13 dílů, *Místo zločinu České Budějovice (2023)* – 13 dílů a v současnosti připravuje další řadu *Místo zločinu Zlín*.

Rozhovor s Martinem Froydou

Martin Froyda v Kalifornii během natáčení dokumentu

Co Vás poprvé přivedlo k tématu bratří Mašínů?

O příběhu bratrů Mašínů jsem slyšel dlouho. S myšlenkou realizace dokumentárního filmu o odbojové skupině bratří Mašínů mne oslovil v červnu loňského roku Jan Novák na základě úspěchu dokumentárního

cyklu Polosvět, který jsme připravovali

společně s Davidem Sísem pro ČT. Rozhodovat jsem se nemusel příliš dlouho. Hned o několik týdnů později jsme se vypravili do kalifornské Santa Barbary a natočili s Josefem Mašínem asi desetihodinové povídání. To byl základ pro náš dokument.

Máte k tomuto tématu osobní vztah?

Ano mám. O událostech z bouřlivého roku 1953 jsem slyšel již ve svém mládí od svého otce, který pracoval pro americkou zpravodajskou službu jako agent chodec. Když byl v tehdejší Československu na hranicích odhalen, strávil dlouhá léta v komunistickém vězení. Odtud znal různé příběhy a ty nám vyprávěl. Byl mezi nimi i ten rodiny Mašínů.

Myslíte si, že kontroverzní pohled na Mašíny je oprávněný?

Lze to pochopit velice dobře. Důvodem k té kontroverze jsou jednak dezinformace, které o případu šířila komunistická propaganda. Ty stojí na samém začátku všeho. Jak se příběh odehrál určujeme přece my – strana. Dalším důležitým důvodem je to, že zde nebyl dostatek vůle toto téma zpracovat do podrobného dokumentu a hraného filmu. Vyšlo sice několik obsáhlých knih popisujících velice podrobně popis činnosti odbojové skupiny a celé rodiny Mašínů, ty ale neměly tak velký zásah napříč společnostmi. A propaganda to vlastně nikdy nevzdala, pracovala dále. Vycházeli různé články, vznikl i dokument, který natáčel bývalý agent STB. Tak se podařilo až po 30 letech natočit ucelený dokumentární film i hraný distribuční snímek. Doufám, že to divákům umožní si udělat vlastní názor, pochopit dobu a motivace. Většina lidí má o tomto tématu totiž jen velice povrchní znalosti.

Jak na vás Josef Mašín působil při osobním setkání?

Působil na mne jako rovný charismatický člověk s jasnými zásadami, které v dnešní době známe spíše jen z literatury. Dost tvrdohlavý, ale s obrovskou vůlí.

Spolupracovali jste nějak s tvůrci hraného filmu?

Projekty vznikali zcela odděleně, nečetli jsme ani scénář k hranému filmu. Ten jsem viděl až na premiéře v minulém týdnu.

Povedlo se Vám v dokumentu zachytit všechny důležité momenty příběhu?

Podařilo se odvyprávět mnoho. Museli jsme ale vystříhnout z jedné z posledních verzí více než 40 minut. Ty by jistě byly také zajímavé, ale film by měl stopáž již více než dvě hodiny. Některé nepoužité materiály máme v plánu přidat na webové stránky dokumentu.

Tvůrci - Věra Krincvajová

kreativní producent ČT

V době studia na Fakultě sociálních věd UK a mimořádného studia scenáristiky a dramaturgie FAMU v roce 1989 spoluzakládala **Studentské listy** (1989–1991) – první celostátní nezávislé noviny během sametové revoluce. Pracovala v nich jako reportérka a fotoreportérka, specializovala se na válečnou reportáž (zejm. v Litvě a v bývalé Jugoslávii). Publikovala dále v Respektu, Reflexu, natáčela rozhovory pro **Svobodnou Evropu**, později krátce působila jako reportérka a moderátorka zpravodajství České televize, reportérka **CNN World Report**, jako režisérka a dramaturgyně pořadu **ČT Kosmopolis** (o alternativním způsobu života a prolínání kultur) a jako reportérka pořadu **Na vlastní oči** TV Nova. Spolupracovala také s nevládními organizacemi - PR kampaň **Akce cihla** (Portus), Asociace nevládních organizací (práce s drogově závislými) a další.

Od roku 2010 se věnovala na volné noze dramaturgii dokumentárních filmů a dokumentárních cyklů v České televizi, např. podle formátu BBC cyklus **Tajemství rodu**, **Příběh českého designu** (režie Ivo Macharáček), **Samoživý** (režie Olga Sommerová), **Lásky s vůní Jedle** (režie Karel Koula), **Ženy v zemi Talibanu** (režie Lenka Klicperová, Jarmila Štuková), **České himálajské dobrodružství** (režie Martin Kratochvíl), distribuční dokument **Fulmaya, děvčátko s tenkýma nohama** (režie Vendula Bradáčová) a další.

Od roku 2015 pracuje jako hlavní dramaturg dokumentárních filmů a kreativní producentka pro Filmové centrum ČT, kde se mimo jiné podílela i na filmech jako např. **Koudelka fotografuje Svatou zemi** (režie Gilad Baram, 2016), **Nechte zpívat Mišika** (režie Jitka Němcová, 2017), **Epocha mezi srpnem a listopadem** (režie Jan Rousek, 2019), **Na krev** (režie Erik Knopp, 2020), **Sny o toulavých kočkách** (režie David Sís, 2021), **Láska pod kapotou** (režie Miro Remo, 2021), **Jednotka intenzivního života** (režie Adéla Komrží, 2022), **Návštěvníci** (režie Veronika Lišková, 2022) a **Stop Time** (režie David Čálek, 2023).

Věra Krincvajová - kreativní producent ČT

Rozhovor s Věrou Krincvajovou

Jaké byly Vaše první myšlenky, když jste od České televize dostala na stůl tento projekt?

Námět na Filmové centrum přinesl Martin Froyda, následovala společná jednání s ním i autorem námětu, spisovatelem Janem Novákem. O potřebě dokumentárního filmového zpracování jsem pochybnosti neměla ani na okamžik, zajímala mne forma, dramaturgické postupy, záměry tvůrců, jak námět postavený převážně na archivech uchopit.

Česká televize spolupracovala i na hraném filmu o Mašíněch s názvem Bratři. Jak myslíte, že se tyto dva projekty doplňují, nebo naopak podobají?

Pro diváky je to podle mne ideální situace. V záplavě všech nabízených témat se mohou zastavit a soustředit hlouběji, porovnat dvojí formu nahlížení stejného příběhu. U hraného snímku počítáte více s určitou autorskou licencí, fiktivními prvky i originálním otiskem příběhu, jak ho vnímá konkrétní scénárista a režisér. U dokumentu stavíte především na reálných archivech, faktech, svědeckých výpovědích. Ale samozřejmě i tady už s ohledem na limitovanou filmovou stopáž působilte autorsky, vybíráte, která fakta a situace považujete za klíčové, čeho už se musíte vzdát, jak pracovat s obrazem a hudbou a jakou souhrnnou reflexi příběhu vlastně chcete divákům předat.

S kombinací dokumentu a hraného filmu na identické téma má ovšem Česká televize dosavadní zkušenost dobrou, například u hrané a dokumentární verze filmu o Lídě Baarové, anebo třeba v případě hraného a dokumentárního seriálu o kriminálních kauzách v devadesátkách.

Myslíte si, že kontroverzní pohled na Mašíny je oprávněný?

Rozumím tomu. Pro mne jde ale o obecnější téma: „kam můžeme zajít, když se bráníme nepředstavitelnému zlu, přičemž oficiální zákony píše jenom jedna strana“. Zároveň se ale v praxi v bezbřehé povrchnosti naší doby potkávám spíš s tím, že autoři silných „pro“ či „proti“ postojů často ani nevycházejí z hlubší znalosti věci a klíčového kontextu, stačí jim vlastní zkratky a mají jasno.

Kdybyste si mohla vybrat jednu věc, kterou byste chtěla, aby si diváci z dokumentu odnesli, co by to bylo?

Téma hodnoty svobody. A kdybych tedy mohla ještě druhou, tak téma osobní statečnosti.

Zdena Mašínová obdržela státní vyznamenání

28. října 2023 obdržela Zdena Mašínová od Prezidenta Pavla Řád Tomáše Garrigua Masaryka za vynikající zásluhy o rozvoj demokracie, humanity a lidská práva.

Zdena Mašínová je sestra bratří Mašíňů, kteří utekli v roce 1953 do Berlína. Rovněž je dcerou hrdiny protinacistického odboje generálmajora Josefa Mašína. V souvislosti s odbojovou činností svých bratrů byla dlouhodobě persekuována komunistickým režimem.

Pomohla založit „Památník tří odbojů“, jenž vznikl z jejího popudu na otcově rodném statku v Lošanech u Kolína.

V dokumentu Útěk do Berlína se objevuje jako jedna z klíčových respondentů a její výpovědi jsou důležitou součástí dokumentárního filmu, nabízející osobní pohled a názory na ony uplynulé události, které se v mnohém překvapivě liší i od názorů jejich bratrů Ctirada a Josefa.

Zdena Mašínová obdržuje od Petra Pavla vyznamenání v podobě Řádu Tomáše Garrigua Masaryka